

повідно до якої під верховенством права розумілося верховенство природного права над правом, яке походить від суверена. Саме тому у вказаному вище прикладі ВСУ мав, відповідно до вимог ст. 8 Конституції, застосувати саме правовий принцип, а не встановлене сувереном позитивне законодавство.

З усього вищенаведеного слідує декілька висновків:

- 1) загальні принципи права не утверджуються державою або іншим сувереном;
- 2) порушення таких принципів завжди погіршує якість життя людей і призводить до соціальної напруги;
- 3) дотримання таких принципів дозволяє суспільству існувати у природно-правильному стані речей.

У зв'язку із наведеним доцільно надати визначення права як системи цінностей, яка зумовлена природним станом речей (законами психології, біології, соціології тощо), що не може бути скасована або встановлена будь-якими суб'єктами, недотримання якої знищують можливість досягнення на щастя громадянами і зменшення здатності суб'єкта, що недотримується цієї системи (народу чи держави), до виживання.

З'ясувавши питання про природу принципів права слід перейти до аналізу питання, чи обмежується суверенітет держави і народу такими принципами.

Відповідь на вказане питання вдається очевидною — верховенство влади народу чи держави на відповідній території обмежене загальними принципами права, оскільки недотримання останніх призводить до знищення відповідних держави чи народу. А значить недотримання таких принципів суперечить природному прагненню виду до самозбереження і процвітання.

Вказане правило можна проілюструвати простим прикладом історії розвитку Сполучених Штатів Америки.

Верховний Суд США має право перевіряти на відповідність принципам права волю суверена (яка виражається в діях Президента та Конгресу) і скасовувати її у випадку невідповідності згаданим принципам. Вказаним правом Верховний Суд США користувався неодноразово, так само як і вся судова система. Саме завдяки дотриманню вказаних принципів США наразі є однією із найпотужніших і економічно найсильніших країн світу.

Тобто виживання й «успіх» країни залежить від того, наскільки чітко і послідовно вона дотримується законів природи, в тому числі загальних принципів права.

Таким чином, у зв'язку із природою права, а також у зв'язку із тим, що метою існування суспільства є його успішний розвиток, а основоположним прагнення кожного індивіда є прагнення до щастя, слід дійти наступних висновків:

- 1) право завжди гарантує свободу розвитку індивіда у його прагненні до щастя;
- 2) право не походить від суверена, не може бути ним встановлене або скасоване, незалежно від того, що є сувереном (народ чи держава);
- 3) загальні принципи права відображають основоположні закони природи, в силу чого є правильними а ргіогі, не підлягають сумніву і не можуть бути скасовані волею суверена;
- 4) недотримання принципів права сувереном призводить до складної суспільно-політичної ситуації, або, як кінцевий наслідок, «смерті» суверена.

Науковий керівник: д. ю. н., професор, академік Академії вищої освіти України, завідувач кафедри адміністративного та господарського права Запорізького національного університету Т. О. Коломoeць.

— — — — —

*Байрачна Лариса Кимівна
НЮУ імені Ярослава Мудрого,
к. ф. н., доцент кафедри
конституційного права України*

ЗОВНІШНЯ ЛЕГІТИМАЦІЯ ТА СУВЕРЕНІТЕТ: ДО ПИТАННЯ ПРО СПІВВІДНОШЕННЯ

Легітимність політико-правового панування на сучасному етапі має не тільки внутрішню, але й *зовнішню* сторону. Історично, зовнішня легітимність була пов'язана з визнанням суверенітету тої або іншої держави, тобто фактом верхо-

венства влади даної держави на певній території відносно певної сукупності громадян.

Однак характер зовнішньополітичного визнання має ряд особливостей і істотно відрізняється від внутрішньої легітимації.

Перша особливість пов'язана з тим, що основною формою внутрішньої легітимації є політичний режим. Саме в політичному режимі й через нього нація здобуває в сучасному світі цілісність і самоідентифікацію. Втрата легітимності неминуче приводить до відмови в суверенітеті влади над даною територією. Падінню режиму передуює втрата згоди громадян підкорятися існуючій владі. Система валиться під ударами повстань і масових протестів, хоча до моменту загибелі в її розпорядженні ще є цілком ефективні засоби придушення й ідеологічного впливу. Характерно, що спочатку легітимність втрачається для керованих, вони перестають визнавати право носіїв влади на керування. Самі ж владні фігури ще не усвідомлюють того, що ситуація змінилася, продовжують очікувати готовності до підпорядкування, втрачаючи останню можливість впливати на ситуацію.

Таким чином, легітимізується сьогодні не держава-уряд, не нація-держава самим фактом свого існування, а *політичний режим, що визнається як власним народом так і суб'єктами міжнародного права.*

Друга особливість зовнішньої легітимації полягає в тому, що визнання означає закріплення за тим або іншим політичним режимом певної ніші в міжнародному співтоваристві й у системі міжнародних відносин. Це означає, з одного боку, визнання домінуючої ролі тої або іншої держави у світі або регіоні, а з іншого боку — визнання підлеглої, залежної ролі країни від домінуючого центра. Наприклад, домінування США в західному світі, домінування Росії на Євразійському просторі, домінування Німеччини в Європейському Союзі. Безумовно, та або інша ніша не є раз і назавжди закріпленою за тією або іншою нацією. У сучасному динамічному світі — це лише констатація існуючого в цей момент положення.

Третя особливість зовнішньої легітимації пов'язана з визнанням сили або слабкості нації. Коли говорять про суверенітет, то мається на увазі, що інші займають стосовно суверена підлегле положення, вся інша влада залежна від суверена, бере свою легітимність від нього. У зов-

нішній легітимації, де всі країни виступають як незалежні, немає відносин командування й підпорядкування в тому вигляді, у якому ми спостерігаємо це всередині країни. Зовнішня легітимація — не є визнанням права тої або іншої держави на командування. Якби це було так, то не можна було б, говорити про суверенітет націй. Але разом з тим, влада як синонім сили, як право, легітимізоване силою присутнє і в міжнародних відносинах. Головна підстава зовнішньої політики — це прагнення впливати, тобто демонструвати силу та впевненість. Якими б не були кінцеві цілі зовнішньої політики, вплив — безпосередня мета. У певному сенсі до міжнародних відносин усе ще застосовне гоббсовське визначення «війни всіх проти всіх». Найбільш розвинені країни претендують сьогодні на роль міжнародної збройної сили, що затверджує світові цінності в будь якій частині світу. Таким чином, сила як це було завжди, і сьогодні, залишається головним аргументом у міжнародній легітимації.

Четверта особливість зовнішньої легітимації полягає в тому, що поряд із силою, важливим чинником зовнішньополітичної легітимації політичного режиму виступає й дипломатія. Чим сильніше держава, тим менше вимог до мистецтва дипломатії, чим слабкіше держава, тим більше роль і значення дипломатії для легітимації такої слабкої держави. Дипломатія — це готовність до компромісів за усіма тими питаннями, які не є для країни життєво важливими. Але, дипломатія, не підкріплена силою, яка готова захистити життєво важливі інтереси нації, приречена на нескінченні компроміси, які в остаточному підсумку зведуть нанівець суверенітет нації.

Таким чином, в полі сучасних міжнародних відносин можна констатувати протиріччя двох протилежних тенденцій. З одного боку, поступово набирає чинність ідеологія політичного ідеалізму, що затверджує недопущення сили як легітимного засобу досягнення зовнішньополітичних цілей, а, з іншого, — усе ще має вплив традиція політичного реалізму, що розглядає міжнародну арену як сферу боротьби націй за владу й вплив, боротьби, що допускає примушення як законний засіб відстоювання національних інтересів. Відповідно, і зовнішня легітимація державної влади має в даний момент цю двоїсту, суперечливу сутність.

— — — — —